

Kostanecki, Stanisław

Towarzystwo Naukowe Płockie w okresie XX-lecia Polski Ludowej

---

Rocznik Mazowiecki 1, 404-412

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE W OKRESIE XX-LECIA

POLSKI LUDOWEJ

Założone w 1820 r. przy Szkole Wojewódzkiej, Płockie Towarzystwo Naukowe było trzecią z kolei tego rodzaju instytucją w Królestwie Kongresowym. Wcześniej powstały tylko: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Warszawie (1800 r.) i w Lublinie (1818 r.). Na ziemiach polskich placówka płocka była pierwszym towarzystwem naukowym o charakterze regionalnym, gdyż za swój główny cel uznała badania naukowe Mazowsza płockiego i działalność mającą na celu rozwój kulturalny i gospodarczy tego regionu. W zasetej 145 lat temu historii Towarzystwa Naukowego Płockiego można rozróżnić sześć okresów: 1) 1820—1830; 2) 1830—1907; 3) 1907—1918; 4) 1918—1939; 5) 1939—1945 i 6) 1945—1965. Cztery z nich to okresy działalności, dwa, a mianowicie periody: 1830—1907 i 1939—1945, to okresy przymusowej bezczynności, spowodowanej wypadkami politycznymi — wybuchem i klęską powstania listopadowego i okupacją hitlerowską.

Okres szósty, obejmujący działalność Towarzystwa Naukowego Płockiego w czasach Polski Ludowej, można podzielić na trzy podokresy: 1) 1945—1952; 2) 1952—1960; 3) 1960—1965.

1945—1952

22 lipca 1944 r., gdy na ulicach Chełma ludzie gromadzili się przed afiszami z Manifestem Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, w Płocku jeszcze na słupach ogłoszeniowych widniały zarządzenia hitlerowskich okupantów. W sterroryzowanym mieście, przemianowanym na Schröttersburg, instytucje polskie były zlikwidowane, wśród nich także Towarzystwo Naukowe Płockie. Zarząd, członkowie i pracownicy Towarzystwa

znajdowali się w rozproszeniu, część ich została z Płocka wysiedlona lub wywieziona do obozów koncentracyjnych. Biblioteka i muzeum Towarzystwa były zamknięte, zbiorów jednak nie wywieziono, gdyż miało zamiar utworzyć w Płocku muzeum niemieckie.

W pół roku po ogłoszeniu Manifestu lipcowego nadeszła wolność i dla Płocka. 12 stycznia 1945 r. drgnął front na ziemiach polskich i zaczęła się toczyć wielka ofensywa wojsk radzieckich i oddziałów Wojska Polskiego. 17 stycznia oswobodzono Warszawę, a w cztery dni później, rankiem 21 stycznia, pierwsze oddziały radzieckie wkroczyły do Płocka. Zagrożone szybkimi postępami ofensywy styczniowej formacje niemieckie wycofały się z Płocka bez walki, do której początkowo się przygotowywały. M. in. jednym z punktów zbrojnego oporu miał być pałac biskupi i sąsiadujący z nim dom TNP przy placu Narutowicza 8. Umieszczono w nich kwatery oddziałów SS. Ich pośpieszna ucieczka ocaliła oba domy i znajdujące się tam zbiory Towarzystwa przed zupełnym zniszczeniem.

W oswobodzonym Płocku zaczęło się na nowo organizować życie polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturalne. Na tym ostatnim odcinku TNP wznowiło swą działalność natychmiast po wyzwoleniu miasta. Z upoważnienia chorego prezesa TNP, dra Aleksandra Macieszy, członek zarządu mgr Bolesław Jędrzejewski, uzyskawszy mandat od polskich władz miejscowych i zaświadczenie od radzieckiego komendanta K. T. Walejewa, zabezpieczył muzeum i bibliotekę. Już 22 stycznia B. Jędrzejewski, pracownicy Towarzystwa: mgr Maria Kieffer i Jadwiga Kowalska oraz Franciszek Krydziński dokonali pierwszych czyn-

43. Członkowie TNP. Od lewej: T. Gierzyński, A. Zóltowski, J. Wańkiewicz,
F. Dorobek, K. Askanas (1964 r.)

ności lustracyjnych i porządkowych. Stwierdzono wtedy, że w nieruchomości przy placu Narutowicza 8, gdzie mieściła się Biblioteka im. Zielińskich i dział historyczno-kulturalny muzeum — panował wielki nieład. Szafy i zbiory muzealne były stłoczone w jednym pokoju, przy czym część ekspozycji została usunięta do szopy na podwórzu, a część uległa zniszczeniu. Zbiory biblioteczne ocalały, ale zamknięte przez 5 lat w nie opalanych pokojach, pokryły się warstwą kurzu, pajęczyny i pleśni. Jeszcze gorsza sytuacja panowała w drugim gmachu Towarzystwa przy placu Narutowicza 2, gdzie mieściło się muzeum przyrodnicze, a gdzie okupanci urządzili biuro rolne. Tu również parę tysięcy ekspozycji stłoczono w jednej z sal lub wyrzucono na podwórze, przy czym duża część zbiorów etnograficznych i przyrodniczych uległa zniszczeniu, jak np. dział antropologii.

Po wstawieniu powybijanych szyb w budynkach Towarzystwa B. Jędrzejewski i wspomniani wyżej pracownicy oraz nowo przyjęty pracownik muzeum — w ciężkich warunkach, w nie opalanych salach przystąpili do porządkowania. W wyniku trzytygodniowej wyczerpującej pracy już 12 lutego 1945 r. została otwarta Biblioteka im. Zielińskich jako pierwsza po wyzwoleniu miasta Płocka biblioteka publiczna. Zarówno wypożyczalnię książek, jak i czytelnię uruchomiono dla wszystkich. Spragnieni polskich książek czytelnicy stawili się licznie, tak że dziennie załatwiano nieraz po 100 i więcej osób.

29 kwietnia 1945 r. odbyło się pierwsze po wojnie walne zebranie Towarzystwa. Stwierdzono wtedy, że w latach wojennych straciło życie ogółem 39 członków, co wynosiło 44% ogólnej ich liczby. 23 osoby zginęły w obozach, wśród nich Władysław Skierkowski, zasłużony twórca „Puszczy Kurpiowskiej w pieśni” i autor słyn-

nego „Wesela na Kurpiach”. Wybrano nowy zarząd w składzie: dr Aleksander Maciesza — prezes, Bolesław Jędrzejewski wiceprezes oraz członkowie: Michał Jachniś, Józef Dobaczewski i Ignacy Kurski.

10 października 1945 r. po paromiesięcznej chorobie zmarł dr Maciesza, który przez 38 lat kierował ofiarnie sprawami Towarzystwa. Na jego miejsce wybrano prezesem B. Jędrzejewskiego, wiceprezesem został Czesław Idźkiewicz, artysta malarz, nauczyciel.

1 grudnia 1945 r. otwarto również muzeum Towarzystwa. Porządkowanie i urządzanie tej placówki trwało dłużej niż uruchomienie biblioteki, ze względu na większy nieład i zniszczenia okupacyjne.

W maju 1946 r. Towarzystwo wzięło udział w pierwszych w Płocku „Dniach Książki”, urządzając w swej bibliotece okolicznościową wystawę. W następnym roku w czasie „Dni Książki” Towarzystwo wraz z „Czytelnikiem” zorganizowało wielką wystawę książek od najstarszych pergaminów i starodruków po wydawnictwa współczesne. Już w ciągu pierwszych paru dni wystawę tę zwiedziło przeszło 2 tys. osób. W związku z tym Miejscowy Komitet „Dni Książki” przyznał 39 400 zł (w starej walucie). Był to pierwszy po wojnie większy zasiłek pieniężny na zakup nowych książek dla Biblioteki im. Zielińskich. Drugim źródłem uzupełniania księgozbioru stały się dary różnych instytucji i osób.

Również muzeum Towarzystwa prowadziło w tym czasie ożywioną działalność. Odwiedzały je liczne wycieczki, tak że frekwencja w pierwszych latach powojennych wynosiła do 16 tys. osób rocznie. Na jesieni 1947 r. muzeum wspólnie z innymi płockimi placówkami kulturalnymi urządziło wystawę sztuki ludowej. W tymże roku Towarzystwo objęło

opieką muzeum w Łomży, które prowadził znany działacz kurpiowski, dr Adam Chętnik.

W początkowym powojennym okresie Towarzystwo liczyło około 90 członków. Płacone przez nich składki były niewielkie, toteż znajdowało się ono w trudnej sytuacji materialnej. Potrzebne były poważniejsze środki finansowe na remont budynków, na opalanie przynajmniej części lokalu i na pobory kilkuosobowego personelu biblioteki i muzeum, gdyż tylko niektórzy członkowie Towarzystwa mogli mu poświęcić społecznie część swego czasu, wolną od obowiązków zawodowych i trosk materialnych. Z pomocą przychodziły: Ministerstwo Kultury i Sztuki, konserwator wojewódzki oraz płockie władze miejskie i powiatowe, udzielając dotacji pieniężnych oraz przekazując dla muzeum Towarzystwa liczne eksponaty zabytkowe.

18 stycznia 1948 r. staraniem istniejącej przy TNP Sekcji Humanistycznej utworzono Pracownię Humanistyczną, z której zaczęła licznie korzystać młodzież szkół płockich. Tymczasem sytuacja biblioteczna w Płocku stopniowo ulegała poprawie: otwarto Publiczną Bibliotekę Miejską i szereg innych, wobec czego Towarzystwo mogło zlikwidować swoją wypożyczalnię, udostępniając także beletrystykę, a skoncentrować się na wypożyczaniu książek naukowych i popularnonaukowych.

W latach 1949—1950 dzięki dotacji wojewódzkiego konserwatora zniwelowano i uporządkowano estetycznie teren nieruchomości przy placu Narutowicza 8.

W 1950 r. zgodnie z zasadami nowej polityki muzealnej władze państwowe przejęły w zarząd i użytkowanie oba muzea Towarzystwa: mazowieckie w Płocku i kurpiowskie w Łomży. Była to zasadnicza zmiana w sytuacji Towarzystwa Naukowego Płockiego, które dotąd tradycyjnie posiadało dwie

podstawowe bazy materialne: bibliotekę i muzeum. Zmiana była kłopotliwa, bo dotacje Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz opłaty za zwiedzanie muzeum dostarczały środków finansowych również na prowadzenie biblioteki. Z chwilą gdy Muzeum Narodowe w Warszawie objęło w zarząd muzeum Towarzystwa, gdy Ministerstwo Kultury i Sztuki przejęło cały płocki personel Towarzystwa, zarząd znalazł się bez pieniędzy i pracowników. Z pierwszą pomocą pośpieszyła Miejska Rada Narodowa w Płocku, przyznając dotację na rok 1950 w wysokości 100 tys. zł (w starej walucie).

7 lutego 1950 r. prezesem Towarzystwa został wybrany adwokat, mgr Roman Lutyński. Nowy prezes postanowił związać działalność Towarzystwa z ośrodkiem naukowym warszawskim. W wyniku starań nawiązano kontakty z Towarzystwem Naukowym Warszawskim, które postawiło do dyspozycji płockiej instytucji kilka swych etatów dla umożliwienia zatrudnienia pracowników biblioteki.

W ten sposób zaradzono chwilowym trudnościom Towarzystwa, a jednocześnie zorientowano się, że trzeba szukać możliwości trwalszego uzdrowienia materialnej sytuacji Towarzystwa, która w latach 1945—1952 nie sprzyjała systematycznej działalności płockiej instytucji naukowej.

1952—1960

Gdy w drugiej połowie 1951 r. rozpoczęły się prace nad zorganizowaniem Polskiej Akademii Nauk, Towarzystwo Naukowe Płockie szybko doceniło zarysowującą się szansę ustabilizowania swej sytuacji i działalności w oparciu o powstającą naczelną organizację naukową w Polsce. Toteż już 27 stycznia 1952 r. na walnym zebraniu członków TNP uchwalono „włączyć Towarzystwo Naukowe Płockie wraz z całym jego dorobkiem do działalności

Polskiej Akademii Nauk z zachowaniem autonomii płockiej placówki i z zastrzeżeniem, żeby siedzibą historyczną z Płockiem związaną bibliotekę Towarzystwa... pozostało miasto Płock”.

I rzeczywiście, gdy w kwietniu 1952 r. Polska Akademia Nauk rozpoczęła swoją działalność, objęła ona swoim mecenatem nie tylko towarzystwa naukowe specjalistyczne, lecz także towarzystwa naukowe regionalne: poznańskie, wrocławskie, łódzkie, toruńskie, płockie i inne.

Odtąd po dzień dzisiejszy dotacja finansowa Polskiej Akademii Nauk stała się głównym źródłem dochodów i materialną podstawą egzystencji Towarzystwa Naukowego Płockiego, realnie dokumentując poparcie władz Polski Ludowej dla rozwoju życia naukowego na prowincji. Uwieńczenie pomyślnym skutkiem starań prezesa Lutyńskiego w tej sprawie oznaczało, że TNP może przystąpić do systematycznej działalności z perspektywą spokojnego jutra.

W pierwszym rzędzie szczególną opieką otoczono główną obecnie bazę materialną Towarzystwa: Bibliotekę im. Zielińskich. Skompletowano personel biblioteki w ilości 10 osób pod fachowym kierownictwem dyrektora Czesława Gutrego. Ponieważ dawne inwentarze i część katalogów w czasie okupacji zaginęły, podjęto prace na tym odcinku w oparciu o nowe przepisy i zasady opracowywania księgozbioru. Systematycznie zaczęły się powiększać katalogi: alfabetyczny i działowy, a ponadto rozpoczęto prace nad katalogiem przedmiotowym regionu Mazowsza płockiego, urządzono nową czytelną, wyposażoną w księgozbiór podręczny i w zbiór najważniejszych „masovianów”, włączono bibliotekę w sieć wypożyczeń międzybibliotecznych itp.

Wzmogła się również działalność

odczytowa i wystawowa. Znakomici prelegenci zamiejscowi: z Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, z Polskiego Towarzystwa Historycznego i innych instytucji wygłosili wiele wartościowych odczytów na tematy ogólne i regionalne. Obok nich wygłaszali referaty członkowie TNP. Odczyty te cieszyły się liczną frekwencją i wywoływały ożywione dyskusje. Wystawy urządzane przez Towarzystwo, głównie ze zbiorów Biblioteki im. Zielińskich, cechowały: śmiałość koncepcji i rozmach ekspozycyjny. M. in. do bardzo udanych w tym okresie należy zaliczyć wystawy: „Książka w jej dziejowym rozwoju”, „Polskie tradycje pokoju i postępu społecznego”, „Wystawa Mickiewiczowska” z okazji Roku Mickiewiczowskiego, „Szkoła Płocka w latach 1180—1957” oraz „Gustaw Zieliński — życie i dzieło”.

W tym okresie ożywiła się również działalność sekcji Towarzystwa, wśród których główne miejsce zajęła Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, utworzona w marcu 1955 r. w związku z wysuniętą przez Miejski Komitet PZPR inicjatywą udokumentowania i przygotowania obchodów tysiąclecia Płocka. Komisja ta, pod przewodnictwem wiceprezesa TNP, mgra Kazimierza Askanasa, pojęła szerzej swoją działalność, obejmując pracami organizacyjno-badawczymi cały region Mazowsza płockiego. Uwzględniając fakt, że Płock nie posiadał wyższej uczelni i związanych z nią zawodowych pracowników nauki, komisja podjęła śmiałą inicjatywę zorganizowania kompleksowych badań Płocka i jego regionu w oparciu o własny program, realizowany częściowo własnymi siłami, częściowo wyższych uczelni i instytutów naukowych z Warszawy, Łodzi i innych ośrodków akademickich, z którymi nawiązano szeroko pojętą współpracę.

Jednocześnie komisja podjęła inicjatywę wydawania kwartalnika „No-

tatki Płockie”, którego pierwszy numer ukazał się w lipcu 1956 r. w XII rocznicę Manifestu lipcowego.

W dniach 30 listopada i 1 grudnia 1956 r. komisja zorganizowała wspólnie z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN konferencję sprawozdawczo-planującą badań regionu płockiego, w której wzięło udział około 150 osób, w tym około 100 osób reprezentujących ośrodki naukowe z szeregiem wybitnych pracowników nauki polskiej na czele. Wygłoszono 7 referatów, a 42 osoby zabrały głos w dyskusji. Podkreślono w nich m. in. znaczenie konferencji, będącej przejawem zdrowej tendencji do przełamania nadmiernej centralizacji nauki, tak charakterystycznej dla ubiegłego okresu. Na terenie Płocka mogła się szeroko rozwinąć regionalna działalność komisji i mogło powstać regionalne czasopismo „Notatki Płockie”, w którym obok prac wybitnych uczonych znalazły się artykuły dopiero debiutujących pracowników nauki z Płocka i regionu.

Prace komisji podsumowano okresowo na konferencji naukowej w Płocku 20 marca 1960 r. Stwierdzono, że dotyczyły one głównie dwunastu dyscyplin: 1) antropologii; 2) archeologii; 3) architektury; 4) bibliografii; 5) folkloru; 6) historii; 7) językoznawstwa; 8) muzykologii; 9) socjologii; 10) sztuki; 11) urbanistyki; 12) źródłoznawstwa. Duża część prac w tych dyscyplinach była wykonana przez instytuty PAN i zakłady uniwersytetów: warszawskiego, łódzkiego i toruńskiego przy współpracy komisji. Niemalą część pracy, np. w zakresie bibliografii, socjologii, historii (łącznie z historią szkolnictwa i kultury) wykonano siłami płocczan. Szczególne osiągnięcia można było zanotować w dziedzinie antropologii (prace na terenie Płocka i powiatów: płockiego, płońskiego i gostynińskiego pod kierunkiem prof. UŁ Ireneusza Michalskiego), archeologii

(odkrycia nie znanych dotąd budowli wczesnośredniowiecznego Płocka przez pracowników IHKM PAN — Jerzego Gąssowskiego i Włodzimierza Szafrąńskiego), językoznawstwa (prace Zakładu Językoznawstwa PAN przy dużym współudziale komisji — nad atlasem gwaroznawczym Mazowsza), historii, socjologii, sztuki, bibliografii.

26 maja 1957 r. na walnym zebraniu członków TNP został wybrany nowy zarząd. Wobec zrzeczenia się przez R. Lutyńskiego swej godności, nowym prezesem został wybrany w dniu 6 czerwca 1957 r. mgr Tadeusz Gierzyński, poseł ziemi płockiej.

W związku z 50 rocznicą wzniesienia pracy TNP (1907—1957) został utworzony okolicznościowy komitet z mgrem Franciszkiem Dorobkiem na czele, który zorganizował w dniach 14—15 grudnia uroczystości jubileuszowe. Ich imponujący przebieg: referaty, wystawa jubileuszowa, udział władz i przedstawicieli nauki, duża frekwencja sympatyków TNP miejscowych i zamiejscowych — świadczyły z jednej strony o popularności TNP i uznaniu dla jego osiągnięć, z drugiej — zachęcały do wzmożenia działalności dla dobra nauki i regionu. Z okazji jubileuszu wydano m. in. księgę pamiątkową. Wybrano także czterech honorowych członków Towarzystwa: prof. Tadeusza Kotarbińskiego, prof. Marcina Kacprzaka, prof. Józefa Chałasińskiego i poetę Władysława Broniewskiego.

W latach 1958—1959 TNP brało czynny udział także w innych jubileuszach płockich: 777-lecie założenia Szkoły Płockiej, obecnie Liceum im. St. Małachowskiego (urządzenie wystawy i opracowanie historii szkoły), 40-lecie powstania KPP (urządzenie wystawy i wydanie wspólnie z Warszawskim Komitetem Wojewódzkim PZPR książki: „Z walk KPP w Płocku”), 150 rocznica urodzin poety Gustawa Zielińskiego (urządzenie krajo-

wego zjazdu bibliotekarzy i wystawa), 100 rocznica urodzin Ludwika Krzywickiego, wielkiego uczonego — ploczanina (urządzenie wystawy i udział w sesji).

Te jubileusze nawiązywały oczywiście do aktualnych spraw współczesnego Płocka. W ogóle zaś Towarzystwo, interesując się problematyką regionu, miało na uwadze nie tylko jego historię, lecz także sprawy dnia dzisiejszego i perspektywy przyszłości, nie tylko naukę i kulturę, lecz także sprawy gospodarczego rozwoju.

Te właśnie sprawy wysunęły się na plan pierwszy w roku 1960, który, otwierając nowy rozdział w historii Płocka, stał się jednocześnie początkiem nowego okresu dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego w Polsce Ludowej.

1960—1965

28 kwietnia 1960 r. Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów zatwierdził wstępne założenia budowy Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku, mających przerabiać rocznie 6 milionów ton ropy naftowej, dostarczanej rurociągiem ze Związku Radzieckiego. Decyzja ta, korzystna tak dla Płocka, jak i dla samej inwestycji, zapowiadała wielkie zmiany w życiu miasta i jego regionu. Oczywiście nowe perspektywy dla rozwoju miasta otwierały nowe możliwości także i dla Towarzystwa Naukowego Płockiego. Instytucja ta od samego początku włączyła się do spraw związanych z lokalizacją wielkiego przemysłu naftowego w Płocku. Już w maju 1960 r. w siedzibie Miejskiej Rady Narodowej w Płocku odbyła się narada gospodarcza regionu płockiego, zorganizowana przez Radę Naukową Prezydium Warszawskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej i Towarzystwo Naukowe Płockie. Tematem narady były sprawy gospodarcze miasta i regionu w związku ze zdecydowaną już

budową kombinatu petrochemicznego w Płocku. 5 grudnia 1960 r. odbyła się zorganizowana przez TNP sesja poświęcona zagadnieniom rozwoju rolnictwa regionu płocko-gostynińskiego. 8 kwietnia 1961 r. obradowała zorganizowana przez Towarzystwo konferencja gospodarcza poświęcona problematyce usług w Płocku i powiecie. Obie konferencje uwzględniły już swoją problematykę w powiązaniu z budową płockiego kombinatu. W dniach 30 i 31 marca 1962 r. odbyła się zorganizowana przez Radę Naukowo-Ekonomiczną przy Prezydium WWRN i Towarzystwo Naukowe Płockie sesja naukowa na temat: „Problematyka rozwoju Płocka i regionu płockiego”, której osią były znów sprawy budującego się w Płocku przemysłu naftowego. Oczywiście ta linia działalności Towarzystwa jest kontynuowana. W działalności tej Towarzystwo współpracuje zarówno z władzami, jak i z Komitetem Badań Rejonów Uprzemysławianych Polskiej Akademii Nauk, którego placówce Towarzystwo udostępniło lokal w swojej siedzibie. Niedawnym przejawem tej współpracy była konferencja naukowa poświęcona sprawom gospodarki komunalnej i mieszkaniowej w Płocku, zorganizowana 12 lutego 1964 r. przez Komitet Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN i Towarzystwo Naukowe Płockie.

Warto tu podkreślić, że punktem wyjścia prac socjologicznych, związanych z budową kombinatu petrochemicznego w Płocku, stały się badania Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, prowadzone przez mgr Irenę Nowak, nad zainteresowaniami i potrzebami kulturalnymi robotników płockich. Badania te objęły około 20% ogółu płockich robotników zatrudnionych w grudniu 1960 r.

Uczestnicząc w obchodach Tysiąclecia Polski i Płocka Towarzystwo Naukowe Płockie było wspólnie z Komitetami Wojewódzkim i Płockim

PZPR współorganizatorem w dniach 23 i 24 stycznia 1962 r. sesji popularnonaukowej w XX rocznicę powstania PPR pt. „Działalność Polskiej Partii Robotniczej na Mazowszu płockim”. Ponadto wydało materiały bibliograficzne dotyczące tego zagadnienia. W tymże roku odbyły się w dniach 22—24 czerwca w Płocku centralne uroczystości „Roku Ziemi Mazowieckiej”. W ramach ich obradowała m. in. dwudniowa sesja popularnonaukowa, którą zaszczylił swoją obecnością przewodniczący Rady Państwa, Aleksander Zawadzki, a w której uczestniczyło około 500 pracowników nauki i działaczy regionalnych. W sesji tej, przygotowanej przez Wojewódzką Komisję Obchodów Tysiąclecia, oraz w jej zorganizowaniu wzięło czynny udział również TNP.

Podobnie w 1963 r. TNP uczestniczyło w obchodach setnej rocznicy powstania styczniowego, organizowanych w Płocku i na terenie woj. warszawskiego. Przy tej sposobności został opracowany zyciorys Zygmunta Padlewskiego, oparty na nowych materiałach.

W 1964 r. Towarzystwo brało czynny udział w obchodach 1000-lecia Państwa Polskiego i XX-lecia Polski Ludowej, co wyraziło się w wystawach, odczytach i w artykułach zamieszczonych w „Notatkach Płockich”. M. in. urządzono wystawę: „Uniwersytet Jagielloński — Mazowsze płockie 1364—1964”, wypuklającą rozwój uniwersytetu w okresie Polski Ludowej i obrazującą także 600-letni dorobek księgarstwa polskiego. Podobnie w wystawie urządzonej z okazji uroczystości otwarcia nowego gmachu Liceum im. Stanisława Małachowskiego i zjazdu wychowanków szkoły przedstawiono dzieje Szkoły Płockiej w latach 1180—1964. Wystawy cieszyły się liczną frekwencją, a referaty wygłoszone przy ich otwarciu zostały ogłoszone drukiem w „Notatkach Płockich”.

W 1965 r. w ramach obchodów XX-lecia pracownicy Biblioteki im. Zielińskich TNP opracowali materiały do bibliografii Płocka, obejmujące wydawnictwa zwarte i czasopisma dotyczące Płocka, a wydane w okresie XX-lecia Polski Ludowej.

W tymże roku Towarzystwo Naukowe Płockie wydało zeszyt specjalny „Notatek Płockich” pt. „Płock 1965 — w liczbach”, opracowany przez mgra inż. Jakuba Chojnackiego, ilustrujący dorobek XX-lecia PRL w Płocku.

* * *

Na dzień 31 grudnia 1964 r. Towarzystwo Naukowe Płockie liczyło 156 członków zwyczajnych i 3 honorowych. Zarząd składał się z następujących osób: prezes, mgr Tadeusz Gierzyński, poseł na Sejm PRL, I wiceprezes i przewodniczący Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, mgr Kazimierz Askanas, II wiceprezes, mgr inż. Jakub Chojnacki, sekretarz, mgr Franciszek Dorobek, skarbnik, Mieczysław Sobociński, członkowie: mgr Irena Nowak, mgr Józefa Rybińska, mgr Jan Wańkiewicz, mgr Waław Sankowski, mgr Józef Rytter oraz Kazimierz Jakubowski.

W 1964 r. Towarzystwo zorganizowało 17 odczytów, 4 duże wystawy i 2 konferencje. Współpraca z władzami oraz z instytucjami naukowymi i organizacjami społecznymi układała się pomyślnie. Wydano numery 27—30 kwartalnika „Notatki Płockie”, w których autorami większości artykułów byli członkowie Towarzystwa.

Biblioteka im. Zielińskich TNP ma charakter ogólnonaukowy, z przewagą zbiorów humanistycznych. Jej specjalnością są zbiory dotyczące Płocka i Mazowsza płockiego. W roku 1964 osiągnęła liczbę 112 tys. woluminów, z czego 99 849 woluminów opracowanych. Personel liczył 12 osób z dyrek-

torem (od 1961 r.) mgrm Stanisławem Kostaneckim. Dział zbiorów specjalnych chlubi się ponad 11 tysiącami starodruków i cennymi rękopisami, począwszy od IX wieku. Liczba odwiedzin w czytelnicy stale wzrasta. W 1960 r. było odwiedzin 3 510, w 1964 — 6 625. W jeszcze większym procencie wzrosła liczba udostępionych jednostek. Biblioteka bierze udział w wypożyczaniu międzybibliotecznym. Ze zbiorów biblioteki korzystali: pracownicy nauki, działacze społeczni, pracownicy zakładów przemysłowych, nauczyciele, studenci, m. in. z otwartych w 1963 r. płočkih punktów konsultacyjnych Politechniki Łódzkiej i Szkoły Głównej Planowania i Statystyki, Wieczorowego Uniwersytetu Marksizmu-Leninizmu, słuchacze Studium Nauczycielskiego, młodzież klas wyższych szkół średnich itd.

Oprócz dużych wystaw biblioteka urządziła w 1964 r. 44 okolicznościowe pokazy książek. Te wystawy i pokazy obejrzało indywidualnie i w wycieczkach krajowych i zagranicznych ponad 4 tys. osób, dla których wygłoszono 126 pogadanek o różnej tematyce.

Członkowie i pracownicy Towarzystwa zamieszczali swe prace nie tylko we własnych wydawnictwach TNP, lecz także w „Zeszytach Badań Rejonów Uprzemysławianych” wydawanych przez KBRU Polskiej Akademii Nauk, w „Trybunie Mazowieckiej

Ziemi Płockiej” i w „Polskim Słowniku Biograficznym”. Współpracowano także z Katalogami Centralnymi Biblioteki Narodowej oraz jej Działem Mikrofilmów.

Na obszarze między Olsztynem a Łodzią oraz między Warszawą a Toruniem — Towarzystwo Naukowe Płockie ze swoją stutysięczną biblioteką jest jedyną tego rodzaju placówką. Rozwój jej jest więc żywotną kwestią nie tylko dla Płocka, lecz również dla dużego regionu naszego kraju. Dotychczasową działalność TNP doceniły władze Polski Ludowej. W roku 1964 uchwałą Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie z dnia 14 lipca 1964 r. została nadana Towarzystwu Naukowemu Płockiemu Złota Odznaka za Zasługi dla Województwa Warszawskiego.

Ten wyraz uznania władz wojewódzkich dla pracy Towarzystwa Naukowego Płockiego i jego placówek jest szczególnie miłą tej instytucji, która już w swym pierwszym statucie z 1820 r. do głównych swych zadań zaliczyła badania Mazowsza płockiego z myślą o przyczynianiu się do rozwoju regionu wchodzącego obecnie w skład woj. warszawskiego.

Zadanie to było również wykonywane w XX-leciu Polski Ludowej przez działaczy i pracowników Towarzystwa z pożytkiem dla ziemi płockiej.

Stanisław Kostanecki

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTW REGIONALNYCH WOJ. WARSZAWSKIEGO ZA ROK 1964

TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW ZIEMI CIECHANOWSKIEJ W CIECHANOWIE

Skład zarządu:

Tadeusz Wyrzykowski — prezes,
adwokat

Robert Bartoń — wiceprezes, Wydział Finansowy Prez. PRN

Tadeusz Grzankowski — wiceprezes, rzemieślnik

Jan Korzybski — sekretarz, Wydział Finansowy Prez. PRN

Władysław Jabłoński — skarbnik,